

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-90>

УДК 347.121.2

Уколова В.О.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРАВО НА ЗАБУТТЯ ЯК ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО ЛЮДИНИ

Анотація. Сьогодні, у зв'язку з бурхливим розвитком технічного прогресу, а також сучасних цифрових технологій великого значення набувають права особи, пов'язані із розміщенням або вилученням будь-яких відомостей про неї із засобів масової інформації, у тому числі соціальних мереж або інших інтернет-сайтів. У статті досліджується маловідоме вітчизняному законодавству поняття «право на забуття», що зараз активно застосовується країнами Європейського Союзу (далі – ЄС). Метою статті є розгляд процесу становлення права бути забутим як юридичного прецеденту, його особливості, законодавче закріплення, а також ситуації його застосування в Україні. Задля досягнення поставленого завдання в роботі досліджуються положення Директиви Європейського Парламенту (95/46/ЄС) «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» (24.10.1995 р.). Робиться висновок, що у країнах ЄС гарантується право громадян на невтручання в їхнє особисте життя під час обробки персональних даних. Підкреслюється важливість та цінність права на забуття як невід'ємного регулятора відносин між особами відносно захисту та обробки персональних даних в усіх можливих засобах масової інформації на законодавчому рівні.

Ключові слова: право на забуття, Європейський Суд, Директива ЄС, особисті права людини, інформаційна система, недостовірна інформація, мережа Інтернет, права та свободи людини, персональні дані.

Ukolova Valeria

Varoslav Mydryi National Law University

THE RIGHT TO BE FORGOTTEN AS A PERSONAL NON-PROPERTY RIGHT OF HUMAN

Summary. In recent years, the time of new technologies, much attention was paid to the "newly created" right to be forgotten, which is based on the principle of the protection of private interests and is now actively applied by the countries of the European Union (hereinafter referred to the EU). From the beginning, it has provoked heated discussions among scientists, experts and politicians, because its implementation into modern law has caused a number of difficulties. The purpose of the article is to consider the process of becoming a right to be forgotten as a legal precedent, its features, legislative consolidation and also situations of its use in Ukraine. Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 "On the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data" was initially considered, which states that EU countries should grant their citizens the right for non-interference with privacy when processing personal data. The French "Charter on the right to be forgotten" and its main objectives were mentioned. The article also focused on the case of a Spanish citizen, Mario Costeja González, who demanded the removal of outdated information about him from the site. The General Data Protection Regulation and the specific features of its application to individuals and legal entities were noted. The importance and value of the right to be forgotten as an integral regulator of the relationship between individuals for the protection and processing of personal data in all possible mass media was emphasized. But the right to be forgotten is not absolute. It is an element of the right to privacy, so it will always have to be balanced with other fundamental rights and freedoms of human and citizen, such as freedom of speech, freedom of the press, the right of users to access information on the Internet which are also very important.

Keywords: right to be forgotten, the European Court of Justice, EU directive, personal rights, information system, false information, Internet, human rights and freedoms, personal data.

Постановка проблеми. У сучасних умовах стрімкого розвитку технологій відбуваються значні зміни, що загалом стосуються фундаментальних принципів законодавства та основоположних прав людини і громадянина в правових системах країн ЄС. Із появою Інтернету, соціальних мереж ми можемо знаходити будь-яку інформацію, накопичувати її для власного застосування, а також поширювати дані, які можуть істотно вплинути і навіть завдати шкоди особистим невід'ємним правам та свободам інших людей.

Аби не відбувалося порушень прав та свобод, убачається за необхідне створення та впровадження законодавчих вимог стосовно забезпечення таємниці приватної сфери життя осіб на всіх стадіях функціонування сучасних інформаційних систем. У зв'язку з цим, все частіше у науковій цивілістичній доктрині та судовій практиці звертається увага на проблему надання фізичній особі права бути забутим («right to be forgotten»).

Це поняття у юридичній літературі часто називають такими термінами, як «право на забуття», «право забувати», «право на видалення інформації», «право на стирання» тощо. Його сутність полягає у наданні особам можливості вимагати видалення, знищення незаконно оброблених персональних даних з мережі Інтернет.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В юридичній літературі дане питання розглядала чимала кількість науковців, серед яких можна виокремити: вітчизняних – П. Сухорольського, Ю. Разметаєву, О. Карпенка та зарубіжних – Е. Невілла, Л. Тейлора, Дж. Розена та багато інших. Утім, досі питання комплексного аналізу права фізичної особи на її забуття не знайшло свого відображення у науковій літературі, що, у свою чергу породжує проблеми у правозастосовчій практиці.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи стрімкий

розвиток інформаційних систем у суспільстві, а також загальнодержавний курс на євроінтеграційне спрямування нашої країни, право на забуття важливо розглядати не лише в межах законодавства ЄС, а й також в існуючій на сьогодні правовій системі України [1].

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження процесу виникнення права на забуття як особистого немайнового права людини, його закріплення в цивільному законодавстві, особливості застосування та охорони у вітчизняній правовій практиці.

Виклад основного матеріалу. Важливою стала подія, яка відбулася 25.01.2012 р., коли Європейська Комісія запропонувала реформу правил захисту даних у ЄС, які діють з 1995 року [2]. Відповідно до Директиви 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24.10.1995 р. (далі – Директива 95/46/ЄС) держави-члени захищають основні права і свободи фізичних осіб і, особливо, їхнє право на невтручання в особисте життя при обробці персональних даних [3, ст. 1]. Внаслідок цього Директива вимагає від усіх держав – членів ЄС «законодавчих актів, аби забезпечити обробку персональних даних справедливим та законним шляхом» [4, с. 160].

Попри те, що основні принципи Директиви 95/46/ЄС залишаються дійсними, вона не здатна вирішувати проблеми швидкого технічного розвитку та глобалізації, і, як наслідок цього, потребує перегляду. Однією з таких проблем є «право бути забутих», яке вже включено до Директиви 95/46/ЄС. Але через те, що за даними Європейської Комісії, для особи досить таки важко забезпечити це право в онлайн-середовищі, були запропоновані деякі зміни до чинної законодавчої бази [2].

Передумовою змін в інформаційній сфері стала французька хартія «Хартія про право на забуття», яку було офіційно визнано в 2010 році. Її провідними завданнями було: 1) пояснити користувачам, на які ризики вони йдуть, надаючи доступ до персональної інформації в мережі; 2) сприяти захисту даних і запровадженню «права бути забутих» як на національному рівні, так і на рівні ЄС; 3) запобігти їй порушенню.

У 2014 р. Суд Європейського Союзу прийняв рішення С-131/12, яким було затверджено право бути забутих, що, в свою чергу, вважається великим проривом та досягненням в області захисту даних через Інтернет. Це свідчить про актуалізацію цього питання і обговорення його у первинному проекті нового європейського законодавства про захист даних [5, с. 221–222]. Варто зазначити, що визнання «права бути забутих» на законодавчому рівні викликало значні зміни в юридичній практиці держав-членів ЄС та послужило приводом для подальших дискусій на доктринальному рівні не тільки в країнах Європи, а й по всьому світу.

Вказані законодавчі зміни відбулись внаслідок скарги громадянина Іспанії – Маріо Костехи Гонсалеса, що оспорював інформацію про нього, що містилась в інтернет-оголошенні на сайті газети, як таку, що не відповідає дійсності. Відомості стосувались банкрутства фізичної особи та звернення стягнення на нерухоме майно. Європей-

ський суд ухвалив рішення, відповідно до якого, з метою забезпечення прав, передбачених у положеннях Директиви, «оператор пошукової системи зобов'язаний видалити зі списку результатів, виданих у відповідь на пошуковий запит на основі імені особи, посилання на веб-сторінки, розміщені третіми особами, що містять інформацію про цю особу, також і у випадку, коли ім'я або інформація не видалена перед тим або у той самий час з самих веб-сторінок, і навіть тоді, коли публікація на цих сторінках розміщена на законних підставах» [2; 6; 7, с. 94]. Таким чином, ЄС мають право бути забутими та можуть вимагати видалення з пошукових систем посилань на сторінки зі старою інформацією про себе. Як наслідок, компанія Google була змушена опублікувати онлайн-форму, що може використовуватися для формування запиту особами про видалення із результатів пошуку посилань, котрі містять відповідну недоречну, неактуальну інформацію. Взагалі, Директива 95/46/ЄС містить статтю про відповідальність, де зазначається, що будь-яка особа, якій завдано шкоди в результаті незаконної операції із обробки чи будь-якої дії, несумісної із національними положеннями, прийнятими відповідно до цієї Директиви, має право на одержання компенсації від контролера за завдану шкоду [3, ст. 23].

Необхідно вказати, що правом вимагати видалення посилання на недостовірну інформацію можуть користуватись також корпорації, комерційні пошуковики, які збирають інформацію для отримання прибутку, зважаючи на те, що фундаментальні права переважають економічний комерційний інтерес, а в окремих випадках – публічний інтерес щодо доступу до інформації. У цьому випадку Суд ЄС встановив, що навіть законна обробка інформації може, з часом, стати несумісною з європейським законодавством про захист даних. Дані про особу можуть стати недостатніми, такими що не мають значення чи такими, що більше не мають відношення до особистої ідентичності; їх розповсюдження може стати надмірним стосовно цілей, для яких вони були оброблені [5, с. 222].

Доречно буде зазначити, що 27 квітня 2016 року було прийнято Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних / General data protection regulation) (далі – Регламент), який набув чинності 25 травня 2018 року. Головною відмінністю між вищезазначеними документами є те, що Директива передбачає необхідність імплементації її положень до національного законодавства держав-членів ЄС з метою її правильного та належного впровадження та застосування, а Регламент є загальнообов'язковим документом, що не потребує імплементації своїх норм до законодавства, бо підлягає прямому застосуванню в усіх державах-членах ЄС [8]. Регламент стосується тих суб'єктів, які здійснюють свою діяльність, зокрема і в мережі Інтернет, на території ЄС або прямо чи опосередковано мають доступ до персональних даних осіб, що знаходяться на території ЄС.

Варто відмітити, що Регламент має екстериторіальний характер, а тому може поширюватися на українські компанії. Ця ознака передбачає обов'язок призначення представника на території ЄС з метою здійснення контролю за дотриманням та виконанням зобов'язань зі сторони українських компаній і, власне, він повинен буде відповідати за всі порушення обробки персональних даних, які вчиняються компанією. Цей представник має співпрацювати з суб'єктами персональних даних на території ЄС, надавати відповідь щодо того, як обробляються персональні дані, давати відповідні роз'яснення щодо обробки, надавати інформацію на запити наглядових органів, що за компанія обробляє дані громадян ЄС, а також має нести відповідальність за певні порушення таких компаній [8]. Власне, якщо казати про фізичних осіб, то вони мають право самостійно здійснювати контроль за використанням даних про них, що можуть підлягати застосуванню лише за власною згодою цих осіб, що в цілому і є метою законодавства з питань захисту персональних даних, зокрема Регламенту. У випадках, що зазначаються у ст. 17 Регламенту, коли суб'єкт даних вважає, що здійснюється обробка застарілих, неточних даних, що вони якось незаконно експлуатуються, він має право

вимагати у контролера стирання, виправлення або взагалі знищення таких даних, а той, у свою чергу, зобов'язаний видалити особисті дані без зайвих затримок [9].

Висновки та пропозиції. Отже, поява інституту права на забуття в системі права ЄС стало важливим кроком та здобутком в період існування інформаційного суспільства. Розробка та запровадження правових норм на підтримку та задля захисту фундаментальних прав та свобод людини, принципів законодавства у сфері обробки персональних даних осіб ще більше підтверджує та закріплює важливість цього інституту поміж інших, а також посилює права фізичних осіб. Але, на жаль, як вирішив Суд, право на забуття все ж не є абсолютним, а розглянута справа – універсальною. Вказане право є елементом права на недоторканність приватного життя, тому його завжди доведеться урівноважувати з іншими основними правами та свободами людини та громадянина, такими як, свобода слова, друку, право користувачів на доступ до інформації в Інтернеті, котрі є не менш значимими.

Важливо, щоб українські компанії почали налагоджувати процедури обробки персональних даних, аби вони могли повністю та безперечно відповідати вимогам Регламенту.

Список літератури:

1. Беззуб І. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:suchasnij-stan-i-perspektivi-ukrajinskoji-evrointegratsiji&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 23.11.2019).
2. Карпенко О. До становлення «права бути забутим». URL: <http://aphd.ua/publication-387/> (дата звернення: 17.11.2019).
3. Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24.10.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_242 (дата звернення: 23.11.2019).
4. Andrew Neville, Is it a Human Right to be Forgotten? Conceptualizing the World View. *Santa Clara Journal of International Law*, vol. 15, pp. 157–172.
5. Разметаева Ю. Залиште мене у спокої або право бути забутим. *Права людини: філософські, теоретико-юридичні та політологічні виміри : Статті учасників I Міжнародного круглого столу (м. Львів, 28-29 жовтня 2016 року)*. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2017. С. 221–234.
6. Google Spain SL Google Inc. V Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) Mario Costeja González Judgment of the Court (Grand Chamber) in Case C-131/12, 13 May 2014. URL: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=152065&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&id=794833> (дата звернення: 24.11.2019).
7. Сухорольський П. Право бути забутим у правовій системі Європейського союзу: реалії, проблеми та перспективи. *Наука міжнародного права на рубежі століть. Тенденції розвитку та трансформації: спеціальне видання наукових статей*. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. С. 90–101.
8. Гук І.-М. Право на забуття: що варто знати. *Юридичний портал Протокол*. URL: https://protocol.ua/ua/pravo_na_zabuttya_scho_varto_znati/ (дата звернення: 24.11.2019).
9. Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16 (дата звернення: 23.11.2019).

References:

1. Bezzub, I. The current state and prospects of Ukrainian European integration. Available at: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:suchasnij-stan-i-perspektivi-ukrajinskoji-evrointegratsiji&catid=8&Itemid=350 (accessed: 23.11.2019).
2. Karpenko, O. Before becoming a "right to be forgotten". Available at: <http://aphd.ua/publication-387/> (accessed: 17.11.2019).
3. Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_242 (accessed: 23.11.2019).
4. Andrew Neville, Is it a Human Right to be Forgotten? Conceptualizing the World View. *Santa Clara Journal of International Law*, vol. 15, pp. 157–172.
5. Razmetayeva, Y. (2017). Leave me alone or the right to be forgotten / Yu. Razmetayeva. *Human rights: philosophical, theoretical, political and political dimensions: Articles of the participants of the 1st International Round Table* (Lviv, October 28-29, 2016). Lviv: Publishing House of LOBF "Medicine and Law", pp. 221–234.
6. Google Spain SL Google Inc. V Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) Mario Costeja González Judgment of the Court (Grand Chamber) in Case C-131/12, 13 May 2014. Available at: <http://curia.europa.eu/juris/document/>

document.jsf?text=&docid=152065&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=794833 (accessed: 24.11.2019).

7. Sukhorolsky, P. (2016). The right to be forgotten in the legal system of the European Union: realities, problems and prospects. *The science of international law at the turn of the century. Trends in development and transformation: a special edition of scientific articles*. Lviv: Ivan Franko National University, pp. 90–101.
8. Hook I.-M. The Right to Forget: What to Know. *Legal Portal Protocol*. Available at: https://protocol.ua/ua/pravo_na_zabuttya_shcho_varto_znati/ (accessed: 24.11.2019).
9. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16 (accessed: 23.11.2019).